

activities culture by students, tractate a case-model and paradigms of forming a self-depending living activities culture by students.

Key words: self-depending living activities culture, paradigms of forming a self-depending living activities culture, result of forming a self-depending living activities culture.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2012 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф., акад. МАНПО Чиж О. Н.

УДК 88.411.410

Сергєєв С. М.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ.

У сучасному суспільстві освіта, зокрема й вища, зазнає якісних змін. Важливе значення надають формуванню креативної особистості, готової до саморозвитку, самостійного набуття знань, ефективного їх застосування. Професійна вітчизняна освіта орієнтована на підготовку фахівця відповідної компетентності, здібного до творчої (креативної) діяльності.

Мета цієї статті – розглянути на основі сучасної психолого-педагогічної літератури співвідношення креативності й компетентності в аспекті вузівської підготовки майбутнього фахівця педагогічного профілю.

Компетентною називають людину, фахівця, „обізнаного, авторитетного в будь-якій галузі”. Компетентність – „властивість за значенням прикметника компетентний”. У професійній діяльності компетентність розглядають „як оцінну категорію, що характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності, її здатність успішно виконувати свої повноваження”. У матеріалах ЮНЕСКО компетентність визначена як „здатність застосовувати знання та вміння ефективно й творчо в міжособистісних стосунках – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях”. Виокремлюють ключові компетентності: „Сучасній фахівець повинен володіти комплексом компетенцій, які називаються ключовими (дають змогу особистості ефективно функціонувати в різних соціальних сферах, поліпшувати якість суспільства й сприяти особистому успіхові), причому при їхньому формуванні повинні враховуватися актуальні світоглядні дії щодо суспільства й особистості та їх взаємодії” [1].

Креативність активно вивчають психологи, починаючи з другої половини ХХ ст. У зарубіжній літературі існує безліч її визначень; цю „множинність” можна проілюструвати таким узагальненим висловом Р. Холлменна: „Креативність – єдність сприймають, здійснених новим способом (Маккеллар), здатність знаходити нові зв'язки (Кюбі), виникнення нових відношень (Роджерс), поява нових творів (Меррей), нахил здійснювати й дізнаватися про нововведення (Лассуель), діяльність розуму, що приводить до нових прозрінь (Жерар), трансформація досвіду в нову організацію (Тейлор), уява нових констеляцій значень (Гизелін)”. „Современный психологический словарь” креативність визначає як „творчі можливості (здібності) людини, які можуть виявлятися в мисленні, *відчуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість в цілому або її окремі боки, продукти діяльності, процес їх створення*”. Розкриваючи традиційні погляди на креативність, відбиті в сучасних дослідженнях, О. Морозов зазначає, що її розглядали „як особистісну категорію, і суперечки в основному велися з приводу уточнення її трактування, а саме: креативність як дивергентне мислення (Дж. Гілфорд, О. Тихомиров), або інтелектуальна активність (Д. Богоявленська, Л. Єрмолаєва-Томіна), або як інтегрована ярість особистості (Я. Пономарьов та ін.)”. Зараз можна говорити про традицію розуміння креативності як здатності, що відображає глибинну властивість індивідів створювати оригінальні цінності, ухвалювати нестандартні рішення, виходити за межі відомого; як інтегральної властивості особистості, що втілює її творчі можливості.[2]

Сучасна наука визнає, що концепція креативності як загальна здібність до творчості набула популярності після того, як були надруковані роботи Дж. Плфорда, який указав на принципову відмінність між двома типами розумових операцій: конвергентних і дивергентних. Конвергентне й дивергентне мислення відрізняються один від одного характером вирішуваних завдань. Конвергентне мислення пов'язане із завданнями, що мають єдине правильне рішення, яке можна знайти за допомогою засвоєних алгоритмів. Дивергентне мислення пов'язане з розв'язанням завдань, які мають безліч нестандартних оригінальних рішень; воно припускає існування кількох правильних відповідей. За теорією Дж. Плфорда, „креативність локалізована і сам перед саме в чинниках дивергентного мислення”.

По-різному в психолого-педагогічній літературі охарактеризована структура креативності, при цьому враховані ознаки, названі к. Плфордом. У дослідженні дивергентного - мислення учений зупинився на таких палітрах креативності:

- здатність до виявлення й визначення проблем;
- „побіжність думки” (кількість ідей, що лишають в одиницю часу);

- оригінальність (здатність проводити ідеї, відрізняються від загальноприйнятих поглядів, відповідати на подразники нестандартно);
- гнучкість - здатність продукувати різноманітні ідеї;
- здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі;
- уміння вирішувати проблеми, тобто юність до аналізу й синтезу.

У сучасних дослідженнях висловлюють думку, що традиційні показники дивергентних здібностей слабо передбачають творчі досягнення людини в її буденній і професійній діяльності. У зв'язку з цим, крім характеристик дивергентного мислення, називають кривими здібності й такі психологічні особливості, як інтуїція, перетворення, прогнозування, асоціативність. Виокремлюють інші види креативності, наприклад, пролину, зокрема педагогічну. Порівнюючи інтелектуальну креативність з педагогічною, Морозов зазначає, що інтелектуальна кривість пов'язана з вирішенням теоретичних і практичних проблем і виявляється при відкритті, створенні „потенціального-нового, де нове розуміється і в його суб'єктивному, і в його об'єктивному смислі”. Педагогічну креативність він розглядає як складник соціальної (професійної) креативності: „це певна психічна й соціальна готовність педагога, що дозволяє змінити ситуацію спілкування таким чином, що викладачі той, хто навчається, досягають ефективного взаєморозуміння в педагогічному процесі”. [3]

Психолого-педагогічна креативність складається з комунікативної й дидактичної. Комунікативна креативність спирається на діалог та імпровізацію; дидактична містить обсяг накопичених знань і традицій, здатність до творчості.

У книзі В. Кан-Каліка, М. Нікандрова „Педагогическое творчество” підкреслено: „Творчість в пізнанні особистості іншої людини завжди представляє рішення складного розумового завдання, спрямованого на виявлення наочно не даних внутрішніх зв'язків між істотними рисами особистості, на розкриття внутрішніх зв'язків між справжніми мотивами вчинків. Творчість полягає в умінні передбачати можливі дії та вчинки особистості, на основі окремих фактів поведінки робити логічні обґрунтовані висновки про характерні риси людини”. Справедливе твердження, які вивчення психологічних механізмів, що забезпечують розвиток креативності педагога, необхідне для формування знань того, хто навчається, і для розвитку його комунікативних, поведінкових навичок.

Як же співвідносяться креативність і компетентність? За спостереженнями психологів, для вирішення творчих завдань важливе значення має „готовність” знань до їх застосування та їх реконструкції, мобільність інтелекту в процесі перетворення інформації. Зв'язок компетентності й креативності оцінюють як імовірнісні: з одного боку, чим більше знає людина, тим більш різноманітними підходами вона володіє для вирішення нових завдань. З іншого боку, знання можуть обмежувати прагнення людини до руйнування стереотипних моделей, до пошуку нових шляхів рішення. Так, на думку американського соціолога

Р. Мертона, „учений повинен докласти всіх зусиль до того, щоб вивчити роботу своїх попередників і сучасників, але дуже старанне читання й дуже велика ерудиція ведуть до пониження творчої здатності вчених”. Відомий російський психолог М. Холодна, розглядаючи взаємозв'язок знань і способів їх засвоєння (пізнавально-інтелектуальна компетентність), зауважує, що в навчанні важливий не обсяг знань (бо їх недостатність може бути імпульсом для пошуку), не міцність, не глибина (бо завелике заглиблення заважає виникненню нового погляду). Річ у тім, як організовані індивідуальні знання та якою мірою вони надійні як ґрунт для прийняття ефективних рішень. У зв'язку з цим звертають увагу на співвідношення несвідомої (латентної) й усвідомленої компетентності. Якщо несвідома компетентність виникає за рахунок набуття спонтанного творчого досвіду, то усвідомлена заснована на людській здібності до кодування власного досвіду: Так, „розвиток і вияв креативності безпосередньо пов'язані з рівнем усвідомленої компетентності особистості у сфері творчої діяльності (теорії та технології) та опануванням так званих ключових компетенцій”[4, 5].

У вітчизняній науці виділяють такі ключові компетентності: вміння вчитися, соціальна, загальнокультурна, здоров'язберігальна, громадянська, підприємницька, в інформаційних і комунікаційних технологіях. Особливу увагу приділяють професійним, зокрема педагогічним, компетентностям. Так, розглядаючи умови успішної професійної діяльності педагога, В. Введенський називає п'ять ключових компетентностей: 1) комунікативні, 2) інформаційні, 3) регулятивні, 4) інтелектуально-педагогічні, 5) операційні.

В освітньому процесі важливий креативний аспект ключової компетентності вміння вчитися, пов'язаний з розвитком креативності майбутнього фахівця, який „не губиться в новій пізнавальній і життєвій ситуаціях, не зупиняється, якщо немає готових рішень, не чекає підказки, а самостійно шукає джерела інформації, шляхи розв'язання, бо вміння вчитися змінює стиль мислення та життя особистості”. Постає питання про співвідношення в процесі навчання компетентності й креативності, зокрема у виші [6].

У структурі професійної компетентності інженера-педагога дослідники, як одного з найголовніших, відокремлюють комунікативний показник, який охоплює мовленнєву, мовну та соціокультурну компетенції.

Професійна діяльність інженера-педагога є сукупністю двох самостійних і тісно пов'язаних між собою компонентів: інженерної діяльності і педагогічної діяльності. Інженерна діяльність передбачає діяльність фахівця у відповідній галузі виробництва. Педагогічна діяльність полягає в організації і здійсненні навчально-виховного процесу в ПТНЗ, тобто в управлінні освітнім процесом. При цьому саме інженерна освіта дозволяє інженеру-педагогу здійснювати підготовку кваліфікованих робітників в ПТНЗ, тобто проводити уроки технічних

дисциплін. Педагогічна діяльність викладача містить три блоки: проектування системи управління навчальним процесом, реалізацію проекту навчання, контроль і корекцію діяльності [7].

А. К. Маркова, розглядаючи професійну компетентність, зазначає, що компетентність не отожднюється з освіченістю людини, вона є поєднанням психічних якостей, які дають змогу діяти самостійно та відповідально.

Професійна компетентність майбутнього інженера-педагога складається з досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, особистісних якостей, володіючи якими фахівець може ефективно виконувати професійну діяльність.

Ефективність професійного ділового спілкування інженера-педагога визначається рівнем сформованості його комунікативної компетентності.

Комунікативну компетентність психологи й педагоги розглядають як ступінь задовільного володіння певними нормами й техніки спілкування та поведінки, як результат засвоєння їхніх соціально-психічних стереотипів [8].

Таким чином, оцінюючи співвідношення креативності й компетентності як імовірнісне, мають на увазі інтелектуальну креативність. П.Ільїн наводить при цьому вислів О. Мирської: „Попередні обширні знання необхідні вченому для творчої діяльності як будівельний матеріал для зведення нової будівлі, але в мисленні вони мають тенденцію застигати в догми”. Щодо педагогічної креативності, то в аспекті її відношень з компетентністю, вочевидь, можна говорити про взаємозумовленість. Компетентність педагога створює основу для реалізації його потенційної креативності при пошуку нестандартних оптимальних рішень в „незвичайних” ситуаціях, для вияву педагогічної творчості, під час самостійного опанування знань і ефективного, творчого їх застосування в соціальних, професійних ситуаціях.

Список використаної літератури

- 1. Барышева Т. А.** Психолого-педагогические основы развития креативности / Т. А. Барышева, Ю. А. Жигалов. – СПб., 2006. – 268 с.
- 2. Введенский В. Н.** Компетентность педагога как важное условие успешности его профессиональной деятельности/В. Н. Введенский // Инновации в образовании. – 2003. – № 4. – С. 21 – 31.
- 3. Ильин Ё. П.** Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – Питер, 2011. – 448 с.
- 4. Компетентніший підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К. І. С», 2004.**
- 5. Холодная М. А.** Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М. А. Холодная. – СПб., 2002. – 249 с.
- 6. Морозов А. В.** Формирование креативности преподавателя высшей школы в системе непрерывного образования: дис...д-ра пед. наук : 13.00.08 / А. В. Морозов. – 104. –

445 с. 7. **Миркова А. К.** Психология профессионализма / А.К. Миркова – М., 1996. – 308 с. 8. **Пляка А. В.** Структура професійної комунікативної компетентності в майбутніх провізорів / А. В. Пляка // Педагогіка і психологія. – 2011 – 3 (72). – 128 с.

Сергеев С. М. Психолого-педагогічна компетентність як чинники професійного розвитку майбутніх інженерів-педагогів

В умовах конкуренції зростає необхідність у підготовці компетентних інженерів-педагогів, які разом з техніко-технологічними знаннями володіють методикою їх передачі, тим хто навчається і працівникам, розуміють загальну стратегію розвитку професіонала і формування його професіоналізму. Фактично мова йдеться про підготовку в стінах академії інженера-педагога-професіонала, компетентного у сфері педагогічної діяльності.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, професійна підготовка, інженер-педагог, спілкування.

Сергеев С. М. Психолого-педагогическая компетентность как факторы профессионального развития будущих инженеров-педагогов

В условиях конкуренции возрастает необходимость в подготовке компетентных инженеров-педагогов, которые вместе с технико-технологическими знаниями владеют методикой их передачи, тем кто обучается и работающим, которые понимают общую стратегию развития профессионала и его профессионализм. Фактически речь идет о подготовке в стенах академии инженера-педагога-профессионала, компетентного в сфере педагогической деятельности.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка, инженер-педагог, общение.

Sergeev S. M. Psychological-pedagogical Competence as Factors of Professional Development of Future Engineers-Teachers

With the help of competition growing there is a need to prepare competent engineer- teachers, together with technical and technological knowledge own by method of transferring to learners and employees, understand the overall strategy of development and professional formation of its professionalism. Actually it comes to training in the Academy engineers-teachers, professionals, competent in teaching activities.

Key words: competence, professional competence, professional preparation, communication.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Карчевська Н. В.